

Horváth István

diplomata (Budapest, 1943. február 1.)

Élettörténetemet nehéz összefoglalni a megadott keretben, mert olyan, sorsfordulókkal teli korszakban éltem, mely időszakban történő eseményeknek nemcsak aktív részese, hanem alakítója is voltam. Olyan eseményeknek, amelyek Magyarország sorsának alakulása szempontjából sorsdöntőek voltak.

1966-ban a Marx Károly Közgazdasági Egyetem pénzügyi szakának elvégzése után egy külkereskedelmi vállalatnál dolgoztam meglehetősen sikeres üzletemberként. Ezt követően a vállalat belgrádi képviselőjének vezetője lettem 1973-tól 1978-ig. Ez alatt az időszak alatt a német, orosz és angol nyelv mellé megtanultam

szerbül is. 1979-től az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztályán dolgoztam, és a gazdaságirányítási reform külgazdasági szabályozórendszerének átalakítása volt a fő munkaterületem. E tevékenységem keretében volt alkalmam az általunk 1980-ban kezdeményezett bizalmas egyeztető tárgyalásokon részt venni az NSZK-ban, amelyek célja volt Magyarország és az akkor még Európai Gazdasági Közösségnek nevezett szervezettel egy átfogó kereskedelempolitikai megállapodás megkötése. A tárgyalássorozat eredményeként, amelyet akkor Helmut Schmidt kancellár, Jürgen Wischniewski államminiszter, később Helmut Kohl kancellár közvetítésével a magyar politikai vezetés folytatott, 1987-ben Magyarország, a Varsói Szerződés tagállamai közül elsőként, megkötötte a kereskedelmi, politikai megállapodást az EGK-val. Ez politikailag, külpolitikailag nem volt kockázatmentes, hiszen a nyolcvanas években a két nagyhatalom, az Egyesült Államok és Szovjetunió hidegháborús szembenállása világháborúval fenyegetett. Magyarország pedig, éppen ellenkezőleg, a párbeszéd fenntartására, nyugati kapcsolatainak erősítésére törekedett.

1983-tól hágai, majd 1984-től 1991-ig az NSZK-ban, illetve az újraegyesült Németországban voltam Magyarország nagykövete. Közel nyolc sorsdöntő éven át képviseltem a magyar érdekeket abban az országban, amelynek sorsa ezekben a történelmi időkben olyan szorosan összefonódott a nemkülönbön történelmi fordulóponthoz érkezett Magyarországéval. Ez a nyolc év egybeesett azzal az időszakkal, amikor a magyar külpolitika egyre tudatosabban próbált élni a „reformok éllóvasaként” élvezett tekintélyével, részben a táguló nemzetközi mozgástér kitöltése végett, részben az eladósodás szorongató hatása által kiváltott cselekvési kényszer ösztönzésére. Ez mozgatta a hazai reformerőket, melyek a magyar diplomácia útkeresése mögött álltak, egyúttal a diplomáciát is bevonva személyi változások kikényszerítésére a magyar politikai életben. A sok szálon, kül- és belföldön, Moszkvától Bonnig párhuzamosan futó esemé-

nyek összefonódása vezetett ahhoz a történelmileg páratlan helyzethez, hogy a magyar diplomácia fontos szerephez jutott nemcsak a magyarországi rendszerváltás előkészítésében, de hatással volt az európai folyamatokra is. Ez az időszak a magyar diplomácia „csillagórája” volt, amelynek a sors akaratából részese és aktív alakítója lehettem. Nagyköveti pozícióból nemcsak a korabeli válságos magyar politikai élet kulisszái mögé volt alkalmam betekinteni, helyzetemből adódóan részben befolyásolni, de a politikai életben szerzett megbecsülésem révén a magyar rendszerváltás minden mozzanatát érdeklődéssel követő, azt indirekt befolyásolni kész NSZK politikai arénája főszereplőinek és „szürke eminenciásainak” nem nyilvános világába is.

Nagyköveti, mondhatnám kulcspozícióból adódóan lehetőségem volt megismerni a rendszerváltást megelőző évek, hónapok lázas magyar politikai életének szereplőit, belharcait, de a fordulat utáni új magyar kormányzattal a magyar külpolitikai irányvonal témájában vívott csatában kudarokat is megélni. Az NSZK kormánya által felkínált politikai-gazdasági lehetőség kiaknázatlan maradt, a felkínált lehetőség révén az ország learathatta volna a magyar érdekek gyümölcseit. Nem tette!

Helyette a hatalomra került politikai „elit” azzal volt elfoglalva, hogy miként győzzék meg a magyar társadalmat és a nemzetközi közvéleményt, főleg a német politikusokat, hogy kinek az érdeme volt a határnyitás az NDK-s menekültek előtt, 1989. augusztus 19. vagy szeptember 10. Németország „megmósolyogta” a történelmet elferdíteni igyekvő magyar politikusokat.

Egyedül Antall József volt az, aki igazi demokrataként, józanul hívta fel politikustársai figyelmét: számon kérni csak annak van joga, aki azért tett is valamit. A magyar társadalom megosztottsága itt kezdődött el. Ettől kezdve a két tábor külön ünnepelt. Egy nép, amely nem tud kulturáltan ünnepelni és nem tud búcsúztatni. Külön ünnepeljük nemzeti ünnepeinket, és nem tudjuk még egy nyugdíjba vonuló kollégánkat sem elbúcsúztatni.

A külpolitikai lehetőségek elszalasztása felett érzett csalódottságom vezetett végül ahhoz, hogy 1991 végén nagyköveti megbízatásomról lemondjak. A Magyarország iránt érzett hála és nemkülönben nagyköveti tevékenységem elismeréseként a német államelnök, von Weizsäcker a legmagasabb német kitüntetést, a csillaggal és vállszalaggal ékesített nagy német szolgálati keresztet adományozta. Örültem, de egyben szomorú is voltam. A magyar politikai elit újabb nagy történelmi lehetőséget szalasztott el, a világ pedig újra ránk csodálkozott. Ahelyett, hogy tőkét kovácsolnának maguknak a magyarok, vitatkoznak, kinek mi az érdeme.

Antall József miniszterelnök nagyvonalú ajánlatai ellenére nem kívántam a politikában maradni. Külkereskedelmi tapasztalataimat hasznosítva különböző német vállalatoknak lettem képviselője.

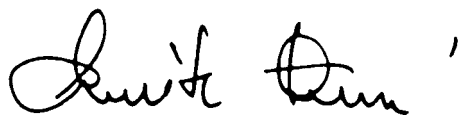
1995-ben a luxemburgi kormány felkérésére örömmel elvállaltam Luxemburg tiszteletbeli konzuli megbízását, amelyet 2003-ig töltöttem be.

2003-ban, EU-s tagságunkat megelőzően, ajánlatot kaptam a bécsi nagyköveti poszt betöltésére. Örömmel vállaltam. Ausztria mindig kapu volt számunkra a Nyugat felé, 1956-ban is, amikor kétszázezer magyar menekültet fogadtak be, amikor ők sem dúskáltak a javakban. Hétéves munkálkodásom alatt nagyon jól alakultak kétoldalú baráti kapcsolataink. Ausztriával közös

kormányulések jellemezték az erősödő, baráti jellegű kapcsolatainkat. Hét év után lejárt a mandátumom. Ausztria a legmagasabb kitüntetéssel ismerte el a kapcsolataink fejlesztése érdekében kifejtett tevékenységemet. Ismét boldog voltam, úgy éreztem, egy kicsit én is tettem valamit annak érdekében, hogy Magyarország integrálódjon az EU közösségébe, hiszen EU-tagságunkkal hatalmas lehetőséget kapott az ország.

Az ország népe – István királyunkhoz hasonlóan – a nyugati értékrend mellett döntött.

2010 őszén ismét ajánlatot kaptam a luxemburgi kormánytól, Luxemburg tiszteletbeli konzulja lettem. Nagy öröm volt számomra, hiszen hét évig Luxemburg nem bízott meg senkit a konzuli képviseléssel. Megtisztelő volt számomra a velem szembeni bizalom.

Kiss Jenő

nyelvész (Mihályi, 1943. február 1.)

Az akkori Sopron vármegyében, a rábaközi Mihályiban meleg családi fészkek, kiterjedt, nagy rokonság, rendezett, gondozott szűkebb környezet vett körül. S a magyar nyelv, amely akkor elsősorban a rábaközi nyelvjárást jelentette. Ahogy világom tárgult, egyre többet

tudtam arról, mi van a szülőfalumon kívül, s mi volt és van a történelemben (az isonzói harcokról, Sopron magyar városként való megmaradásáról, különösen pedig a második világháborúról bőven volt alkalmam személyes visszaemlékezéseket hallani). A Balatonon és Budapesten gimnazista koromban, iskolai kiránduláson voltam először. Számunkra Sopron volt „a” város. Visszatekintve gyermekkoromra, elsősorban szüleim gondoskodó szeretete, küzdelmes életük tiszta pél-

dája, a faluközösség rend- és munkaszeretete, erkölcsje jut eszembe. A Rákosi-évek többrendbeli nehézsége ellenére erős védettségtudatban éltünk mi, gyerekek.

Szüleim bölcs döntése nyomán Sopronba kerültem a Líceum jogutódjába, a Berzsenyi

Gimnáziumba, 1957-ben. Akkor még a legtöbb tanár líceumi tanár volt: tudós tanárok, szigorúak, igazságosak, emberségesek. Magasra tették a mércét. Osztályunkból majdnem mindenki egyetemre vagy főiskolára került, jóllehet az akkori politika szemével legtöbbszörünknek nem volt jó a származása. Kollégista voltam, s ez a fegyelem tekintetében majdnem fölért a katonáskodással. Latintanárom, egyben kollégiumi nevelőtanárom, a jó emlékezetű Kozák Lajos tanár úr

harmadikos koromtól egyetemi kresztomátiákat adott a kezembe, s ezzel is erősítette a bölcsészpálya iránti érdeklődésemet. A latin új világot nyitott ki előttem, belekóstoltam a versírás édes mámorába is, s ezzel persze az irodalom vonzaskörébe kerültem. Természetes tehát, hogy magyar–latin szakra jelentkeztem az ELTE-re.

Az egyetemen az történt, hogy először is meg kellett szoknom Budapestet. Ez nem is volt egyszerű. Másodszor itt is kollégista voltam, s nagy szerencsémre a II. évtől az Eötvös Collegium tagja lehettem. Ez azt jelentette, hogy inspiráló közegbe kerültem, ahol az önképzésre kitűnő lehetőség kínálkozott a kollégiumi óráknak, a vendégelőadóknak, a barátoknak és a könyvtárnak köszönhetően. Végül pedig itt dőlt el, hogy a nyelvtudomány büvőkörébe kerültem. Mert a nagyobb fokú objektivitás vonzott, s ezt leginkább a nyelvtudomány kínálta. Eldőlt tehát, hogy nyelvészettel foglalkozom szívem szerint. Nagy lökést adott, hogy Benkő Loránd az akkor készülő magyar etimológiai szótár (*A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*) munkaközösségébe hívott munkatársnak. Az egyetem elvégzése után (1966) kerültem az általa vezetett magyar nyelvtudományi tanszékre, s azóta is ott dolgozom. Közben évekig voltam magyar nyelvi lektor a Göttingeni Egyetemen az NSZK-ban, majd fél évig Berlinben, a Humboldt Egyetemen, illetőleg egy hónapig Helsinki-ben vendégtanár. Horizonttágító, nagyon hasznos évek voltak. Sokszor gondoltam a régi magyar peregrinusokra, s úgy éreztem, az ő útjukat kell járnom: hazajöve itthon hasznosítani a tanultakat magától értődként erkölcsi kötelesség. Odakinn a magyar nyelvet, a magyarságot megtanultam kicsit kívülről is látni. Jobban tudom

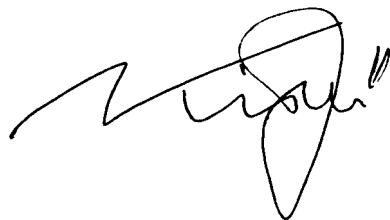
azóta azt is, milyen erényeink és hibáink vannak. De megerősödtem a nyelvközösségemhez tartozás tudatában és érzetében, egyszersmind más népek megbecsülésében.

A nyelvtudomány XX. századi nagy változásai nálunk akkor kezdődtek, amikor egyetemista voltam, tehát alkalmam volt meg tapasztalni, hogyan változik a nyelvtudomány is a megváltozott társadalmi, politikai, ideológiai körülmények között. A világ kitarult, közvetlenül érzékelhetővé vált, hogy a tudomány valóban egyetemes, s hogy a nyelvtudományt művelők olyan virtuális közösséget alkotnak, amely közösségben sokan és többféleképpen közelítik meg és vizsgálják kutatásuk tárgyát. A nyelvtudományi paradigmaváltások tanulsága, hogy nincs egyetlen üdvözítő módszer, elmélet sem. A nyelv egyrészt önmagában is rendkívül összetett és bonyolult. Másrészt az emberhez kötődik (a homo sapiens közösségén kívül nem létezik), amiként persze az ember is a nyelvhez (az ember mint olyan nyelvbe foglalt létező: Heidegger). Ebből az egymást feltételező viszonyból következik egyebek mellett az, hogy a nyelvvel nemcsak a nyelvtudomány foglalkozik (ezért vannak olyan határdiszciplínák, mint a bionyelvészet, ökolingvisztika, pszicholingvisztika, neurolingvisztika, szociolingvisztika stb.), illetőleg hogy bizonyos társadalmi problémák megoldásában a nyelvtudomány vonatkozó eredményei jól hasznosíthatók.

Mint nyelvészt engem elsősorban anyanyelvem foglalkoztat. A finnugor stúdiumok anyanyelvem előzményeit, jellegzetes vonásainak egy részét ismertették meg velem. Nyelvtörténészként meg tapasztalhattam, hogyan, milyen állomásokon, szakaszokon áthaladva terebélyesedett a magyar nyelv azzá a nyelvvé, amelyre elsőként Ká-

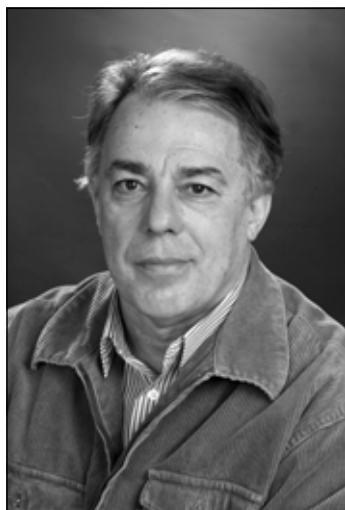
roli Gáspár fordította le a teljes Bibliát, amelyen Berzsenyi, Petőfi, Arany, Ady, Kosztolányi, Jókai, Móricz és a többiek örökbecsű műveiket írták, amelyen a tudományok is megszólalnak magyarul, amely az igényes és igénytelen beszélőnek egyaránt elmaradhatatlan útitársa, amely ma is híven szolgálja minden rendű és rangú anyanyelvtársamat. Etimológusként betekinthelek abba a titokzatosnak látszó, gyakran valóban rendkívül szövevényes labirintusfolyamatba, ahogy a nyelv a dolgok megnevezésére szolgáló szavakra szert tesz. Mint szociolingvista látom a nyelvhasználat és a társadalom összefüggését, kapcsolatát. Miként azt is, nem kellene egyoldalúan hangsúlyoz-

ni, hogy a nyelv a kommunikáció eszköze, mert legalább annyira eszköze a megismerésnek is (ha egyáltalán az eszköz szó ebben az összefüggésben helytálló), sőt társadalmi szimbólum is, kultúra- és esztétikumhordozó szerepe is van. Egy szó mint száz: nem vagyunk meg nélküle, olyan fontos nekünk, embereknek. Ezért is – vagy talán elsősorban éppen ezért? – jó és hasznos professzionális szinten foglalkozni a nyelvvel. Így lett a foglalkozásom nekem is hivatásommá.

Feledy Péter

újságíró (Budapest, 1943. február 4.)

„Akikből... teljességgel hiányzik a jó és boldog élet képessége, azoknak minden életkor teher, akik ellenben minden jót magukból merítenek, azoknak semmi sem tűnhetik rossznak abból, amit a természet rendje parancsol. Az ilyen dolgokhoz tartozik elsősorban az öregség, amelyet mindenki szeretne megérni, de ha elérte, szidalmazza...”

A sajnálatosan fiatalon, ahogy ma fogalmaznánk, tragikus hirtelenséggel, 63 évesen, több mint 2000 esztendővel ezelőtt meggyilkolt római bölcs, Cicero vetette papírra az idézett sorokat. És amelyből magamra tekintve iránymutatásnak tartom a második mondat lényegét. Szóval nem fogom szidalmazni...

Nemcsak számítógépem klaviatúráján kopogom le: egyelőre különösebb okom sem lenne rá. Összetartó, bölcs, szeretetteljes családban nőttem fel, tágabb rokonságom, baráti köröm is tele van érdekes, színes, okos egyéniségekkel. Némi kitérő után sikerült nemcsak munkát, hanem 28 évesen hivatást találnom, amelyből 69 évesen önként – némi szomorúsággal, elégedetlenséggel a szívemben – távoztam. A televíziós, rádiós újságírás elég széles skáláját művelhettem. Az

1971-ben lezajlott *Riporter kerestetik!* c. vetélkedő megnyerését követően 1972. január 1-jén lettem tévés.

A Híradónál kezdtem. Itt az első maradandó élményem Elizabeth Taylorhoz kötődik. Történt ugyanis, hogy a már akkor is világsztár Taylor 40. születésnapját akkori párjával, Richard Burtonnal Budapesten ünnepelte. Mely esemény nagyjából egybeesett Kádár János bukaresti látogatásával. Ismeretlen okokból, talán mint friss lóti-futi gyakornokot, engem küldtek be a pártközpontba az MSZMP KB egyik titkárához, Óvári Miklóshoz: hozzam már el az általa meghúzott bukaresti Kádár-beszéd szövegét. Egy rádiós kollégával kerültünk Óvári színe elé. Megkaptuk, amiért jöttünk, ám ekkor a rádiós kolléga felvetette: itt van ez a világhírű színész házaspár, az Intercontinentalban születésnapot ünnepelnek, tele a város pletykákkal, mennyit és hogyan foglalkozzon az üggyel a rádió? És akkor Óvári a következő iránymutatást adta: elvtársak, nem olyan régen volt az én születésnapom. Azzal sem nagyon foglalkozott a sajtó. Ezt sem kell túllihegni!

És ha már MSZMP... Kádár Jánossal egyszer volt szerencsém néhány szót váltani. Az 1980-as évek második felétől a kilencvenes évek elejéig az egyik országgyűlési tudósító voltam. Életem egyik nagy szerencséje, adománya, hogy a rendszerváltozás izgalmas, zűrös, reményt keltő eseményeit testközelből kísérhettem, láthattam végig.

De vissza Kádárhoz! A televíziós bázis az üléstermet körbevevő folyosó egyik pamlagjánál volt kialakítva: volt itt monitor, fülhallgatók, utasítási lehetőség. Valamint ezzel szemben, a folyosó túlsó oldalán egy férfi WC, amelyet az időszűdő pártfőtitkár viszonylag gyakran látogatott. Egy alkalommal megkönnyebbulve jön ki, odalép kis csapatunkhoz és elkezd nézni a monitort. Finom kis Sony képernyő volt. Majd megjegyezte: milyen éles a képe! Akkoriban történt, hogy néhány szovjet gyártmányú képcsővel felszerelt tévékészülék felrobbant az országban, nem kis riadalmat okozva. – És nem is robban! – jegyeztem meg én. Mire némi indulattal nagyjából a következőket mondta: – Ugyan, az ügyet maguk, újságírók fújták fel! – Meg neki különben is mondták a szakértők, hogy azért robbant fel néhány televízió, mert túl hosszú ideig nézték! Majd távozott.

Szóval tévésként, rádiósként (a nyolcvanas évek közepén néhány évre „átigazoltam” a rádióhoz) nagyon sokat tanultam, hihetetlen élményekben és kalandokban volt részem, változatos, izgalmas, mozgalmas volt szakmai életem. És azon kevesek (?) közé tartozom, akiknek a munkájuk a hobbijuk, a szórakozásuk, szenvedélyük, életformájuk is volt, és ezt életem egyik legnagyobb szerencséjének, legértékesebb adományának tartom. Annak ellenére, hogy a négy évtized természetesen nem volt konfliktus-, feszültség- és csalódásmentes.

Egy nagyon „népfrontos” névsor, hogy kikkel készíthettem hosszabb-rövidebb interjút, beszélgetést, egyáltalán nem a teljesség igényével, viszont ábécérendben:

Antall József, Bessenyei Ferenc, Berecz János, Csoóri Sándor, Csurka István, Deák István, Demény Pál, Duray Miklós, hg. Erba Odescalchi Sándor, Farkas Vladimír, Göncz Árpád, Grosics Gyula, Györgyi Kálmán, Habsburg Ottó, Hegedűs András, Horn Gyula, Horthy Istvánné, Illyés Gyula, Kocsis Zoltán, Koltai Lajos, Kopácsi Sándor, Kosáry Domokos, Magyar Zoltán, Marosán György, Mádl Ferenc, Nyilasi Tibor, Obersovszky Gyula, Oláh György, Orbán Viktor, Sass Szilvia, Ságvári Ágnes, Sinkovits Imre, Mario Soares, Sólyom László, Vörös Vince.

Rövid szemezgetés a legkedvesebb, legfontosabb műsorokból, amelyekben részt vehettem: szinte a kezdetektől a nyolcvanas, kilencvenes évek egyik nagyon sikeres műsorában, az *Ablakban*, vezethettem több mint 250 Záróra c. műsort (amelyben az egyik alapelv az volt, hogy a jó és izgalmas beszélgetéshez minimum kell – ahogy mi leegyszerűsítve fogalmaztuk – egy „kommunista” és egy „fasiszta” beszélgetőtárs), készíthettem riportfilmeket a rendszerváltozás nehézségeit élő magyar falvakról (*Hazanézó*), dokumentumfilmeket 1956-ról, 1957. május 1-jéről (*Parancsolatlan tiszta szívvel, Végjáték az Akadémia utcában, Lángoló, tűzszínű, Titkolt örökség*), portréfilmet (*Akiből kizárta magát a párt – Demény Pál, Életem egy álom – Erba Odescalchi Sándor, Forradalom a jog útján – Antall József*), eltemethettem Nagy Imrét és mártírtársait, Mindszenty Józsefet, Horthy Miklóst, Mádl Ferencet.

És persze úgy mentem nyugalomba, hogy tele vagyok zseniális műsorötletekkel...

De folytatom, hogy miért nem fogom szidalmazni...

Első házasságom a jogászmunka elhagyásának és a tévés hivatás megtalálásának esett áldozatul. Második házasságomat a televíziónak köszönhetem: egy műsorban ismertem meg Monspart Saroltát, akivel 1974 óta vagyunk együtt. És akinek nagyon sok mindenért vagyok hálás, sok mindenért tartozom köszönettel. Úgy általában és legfőképp az együtt töltött közel négy évtizedért. Amelynek egyik eredménye – tudomásom szerint – elfogadható testi (és lelki) egészségem: a futást ő tette életem szerves részévé...

Aztán van két nagyon klassz, jó ízlésű, sikeres fiam, az egyik 41, a másik 31 éves. Négy, illetve egy gyermek apukái. A jó ízlésen azt értem, hogy szép, okos, inspiráló feleséget találtak maguknak.

Nem vagyunk milliomosok, de életkörülményeink kiegyensúlyozottak, bíznak benne, hogy ez így is marad. Mert optimisták vagyunk...

És befejezésül: műsorvezetőként, riporterként is gyakran használtam, idéztem (a szerző megjelölésével...) aforizmákat. Mert pontosnak találtam, általam akkor ki nem mondható, de fontosnak érzett gondolatot, „örök igazságot” (ha van ilyen) fogalmaztak meg. Középiskolás korom óta bővítem gyűjteményemet. Idézek néhányat, amelyeket – ahogy nagyképűen mondani szokták – helyettem írtak, amely gondolattal teljesen azonosulni tudok, tehát engem is jellemez! (Persze nem politizálni akarok...)

„Isten felfedezése. Úgy érzem, hamarabb eljutok hozzá a benne való kételkedés révén, mint a benne való vak hit útján. A vallás a mennyországban *tudja* őt – a tudomány mindenütt a világon *keresi*.” (Karinthy Frigyes)

„A magyar szó még nem magyar érzés, az ember, mert magyar, még nem erényes ember, és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi. S hány ily külmázos alak dolgozik a haza meggyilkolásán... S ím ez a fő oka, miért áll a magyar hazafiság sokkal kisebb becsben, sőt, nem legtisztább fényben a világ nagy színpadán, s miért nem képes civilizációi szimpátiát s hódító közvéleményt gerjeszteni a legmagasztosabb magyar polgári erény odakünn.” (Széchenyi István)

„Nem elég a mai időkben törvényeket írni, de azok iránt szimpátiát is kell gerjeszteni. És ha valaki olyas törvénynek nem hódol, mely előtte gyűlöletes, melytől természete visszaborzad, sújthatja őt a betűnek szigorúsága ugyan, de célját veszti, mert mártírt emel, az pedig fanatizmust szül.” (Széchenyi István)

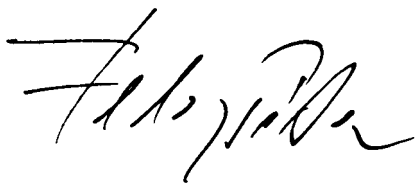
„Én nem a sok beszédben látom a szerencsétlenséget, hanem mindinkább sajnálkozásra bír az országgyűlésnek azon típusa, hogy az emberek örülnek, ha a másiknak valamit a szemére vethetnek, joggal vagy jogtalanul, alaposan vagy alaptalanul, szükséges vagy nem szükséges a közdolgok viteléhez, nyer vele a haza vagy nem nyer, tisztább lesz általa a tárgy vitatása vagy nem, nekik mindegy, de örülnek rajta, ha másnak valamit a szemére vethetnek.” (Deák Ferenc)

És ami életkoromhoz jobban kötődik:

„Az életet nem azok a napok jelentik, amelyek elmúltak, hanem azok, amelyekre emlékezünk.” (Pjotr Andrejevics Pavlenko)

„Az életből úgy kell távozni, mint valami vendégségből: meg kell köszönni a házigazdának, s azzal pakolni.” (Voltaire)

De ki a házigazda?

Maróth Miklós

klasszika-filológus, orientalista (Budapest, 1943. február 5.)

Ha meggondolom, hogy nagyrészt a XX. század második felére eső életem során mi volt a leglényegesebb változás, akkor a soha nem látott méretű tudományos fejlődés mellett, amelyről föltehetőleg mások fognak megemlékezni, a hagyományos erkölcsi értékek fokozatos eltűnését kell megemlítenem, kiemelve, hogy ezek elvesztését eddig nem pótolta újonnan létrejött értékrend.

Hasonló változások az erkölcsi világrendben a történelem során másutt is és korábban is bekövetkeztek. Elég példaként említeni a Római Birodalom összeomlását és a más erkölcsi rend szerint élő barbárok beözönlését Európába. Ez a több évszázados ró-

maiság végét jelentette. Utóbb azonban a római szellemet hordozó kereszténység talaján lassacskán létrejött egy új erkölcsi világrend, amely ismét csak évszázadokig érvényben maradt. Ez az erkölcsi értékrend ugyan többször módosult, például a francia forradalom után egyre erősödő polgári rend keretei között is, de

gyermekkoromig lényeges vonásaiban nem változott.

A XX. század „találmánya”, a tudományos, mindenekelőtt műszaki fejlődés nyújtotta új lehetőségekre támaszkodó totalitárius rendszerek működése következtében a régi társadalmi rend kereteit lerombolták, és az emberi értékek (család, szolidaritás,

lovagiasság, udvariasság, tisztességes munka, kötelességteljesítés stb.) helyét az anyagi értékek és az azokra figyelő gátlástalan önérvényesítés foglalták el.

Mindez sajnos káros következményekkel járt a tudományos kutatásokra nézve is. A tisztességes munkát, tárgyilagosságot és szorgalmat föltételező területen nagy számban jelentek meg szerencselovagok, akik megpróbálnak a könnyebb úton járni, a komoly munkát propagandatevékenységgel helyettesítik, és nem a tudományos közéletben, hanem a médián keresztül próbálnak hírnévre és befolyásos pozícióra szert tenni.

Erkölsileg válságos periódusok az európai történelemben többször is voltak, de az erkölcsi stabilitásnak keretet adó rómaiság és az azt hordozó kereszténység korábban mindig a megújulás kiinduló alapjául szolgált.

Manapság azonban a rómaiság ismeretét az anyagiakban való gazdagodást is szolgálni tudó tudományokkal szemben fölöslegesnek tartja a (propaganda által is félrevezetett) közvélemény.

Másrészt a kereszténységgel élesen szemben álló totalitárius rendszerek (az ebben is egymásra hasonlító fasizmus és szocializmus) örökségeként nálunk tovább élő vallásellenesség vagy jobb esetben vallási közömbösség, továbbá a nyugati államokban egyrészt a megteremtett anyagi jólét, másrészt az életidegen ideológiai spekulációk alapján elterjedt szekuláris, minden hagyományt elvető, abszurd következtetésekre jutó világnézet megszüntetni látszik a megújulás alapjait.

Az ember hetvenedik életéhez közeledve kétségekkel a szívében azt kérdezi, hogy ezek után lehetséges-e egy saját erőből kitermelt újabb erkölcsi megújulás. A korábbi erkölcsi megújulások két forrását elvető Európának lesz-e jövője? Vagy ismét beáramlanak Keletről a „barbárok”, és azok fogják megmenteni? Elfelejtve mindazt, amit eddig Európa jelentett?

Erre a kérdésre a választ már sohasem fogom megismerni.

Kun László

HARIS LÁSZLÓ | KISFALUDY UTCA, 1956

Haris László

fotóművész (Budapest, 1943. február 9.)

Apám műszaki vállalkozó, autóalkatrészeket gyárt, a háború jó konjunktúrát teremtett. Édesanyám a három gyerekkel otthon van, munkáját egy Mari nevű tófalui cseléd lány segíti. Apámat néhány hónapos koromban tartalékos tisztként behívják katonának. Vele tulajdonképpen négy és fél éves koromban ismerkedem meg, mikor hazajön az orosz fogságból. Bármily furcsa, ma is pontosan emlékszem a jelenetre, mikor hazaérkezett; soványan, betegen, boldogan, végre itthon volt.

Hat évvel idősebb bátyám az utánózni való példakép, talán valamiféle apapótlék számomra.

Tőle tanulok meg fényképezni. Hatéves korom-

ban már van fényképezőgépem, tudok filmet előhívni, kontaktolni. Írni-olvasni csak egy évvel később, a Dugonics utcai iskolában tanulok meg.

1956. november 2-án szüleim végre elengednek fényképezni. Nyolcadik kerületi lakásunk közel volt a forradalom legfontosabb eseményeihez, de a jól hallható lövöldözések miatt nem mehettem ki az utcára. November 2-a azonban más volt, mint a korábbi napok. Reggel szép napsütésre és csendre ébredtünk. Úgy tudtuk, győzött a forradalom, a városban rend van, mindenki bizakodik, hogy el lehet kezdeni végre a normális életet. Délutánig végigjárom és fényképezem a forradalom helyszíneit. Nem sejtem, hogy ötven év múlva ezekből a képekből kiállítás lesz a Műcsarnokban, Washingtonban, Bécsben és még sok helyen. A jövő megismerhetetlenségének jótékony homálya takarja el a lovasrohamot és a könnygázt is.

1957-ben, már vörösmartys diákként, belépek egy illegális cserkészcsapatba. Együtt járjuk a természetet, nyaranként táborozunk azóta is. Az ötvenöt éves barátság rengeteg közös élménye ma is a legfontosabb számomra.

1968 nyarán diploma a Budapesti Műszaki Egyetemen. Ha valaki utána számol az éveknek, hamar rájön, hogy valami hiányzik. Hát igen, másodéves egyetemistaként rájöttem, hogy a fényképezés, a film és általában a művészetek jobban érdekelnak, mint a műszaki tudományok. Ekkor érnek Magyarországra a francia és a lengyel új hullám filmjei. Harmincszor nézem meg Wajda *Hamu és gyémántját*, minden időmet kitöltik Truffaut, Godard, Kawalerowicz, Munk, Wajda és Polanski filmjei, jönnek a japánok, *A homok asszonya*, *A vihar kapujában*, s mindenekfölött Fellini. Az Egyetemi Színpadon Perneczky tart hihetetlenül izgalmas előadásokat a modern képzőművészetről, nem csoda, hogy háttérbe szorul a perdületvektor nyomatéka és abbahagyom az egyetemet. Két év múlva szüleim és nálam okosabb barátaim tanácsára (lásd: cserkészcsapat) mégis folytatom, és be is fejezem az egyetemet; gépészmérnök vagyok.

1968. szeptember. Házasság Ildikóval. Nagy örömünkre öt gyermekünk születik, akikről – egyelőre – hét unokánk van.

1969. Szürenon-kiállítás Budapesten. Művészi pályám igazi kezdete. Az akkor szerveződő új magyar avantgárd művészeiben találom meg a leginkább inspiráló, ihlető legfontosabb társakat. Néhány név a teljesség lehetetlen igénye nélkül: Csáji Attila, Csutoros Sándor, Molnár V. József, Harasztj István, Pauer Gyula, Hencze Tamás, Lantos Ferenc, Karátson Gábor, Papp Oszkár, Türk Péter, Prutkay Péter. A Szürenon után több mint tíz évig csak képzőművészeti kiállításokon szerepelek fotóimmal.

1970–73. Balatonboglári Kápolna-tárlatok. A Galántai György által bérelt kápolnában szabad kezdeményezésként megvalósuló tárlatok, rendezvények, koncertek, színielőadások hamar kivívták a központ rosszallását. A ránk küldött rengeteg manipuláló, fenyegető, aggódó és ígérető, közben folyamatosan jelentő ügynök hálózata még ma is felderítetlen. Személyük nem is lényeges, mert a lényeg az, hogy a pártközpont négyévi manipulációja sem tudta a boglári Kápolna-tárlatokat olyan irányba terelni, ami a hivatalos kultúrpolitika számára elfogadható lett volna. Ekkor jött az Übü királyi fordulat: egy osztag állig felfegyverkezett katona megtámadta a kápolnát, ahol épp színielőadás folyt. Mindenkit kizavartak, majd befalazták (!) a kulccsal egyébként biztonságosan zárható kápolnát.

1973–1980. A szűkülő kiállítási lehetőségek miatt konceptuális művek, performanszok korszaka egyedül és közösen Csutoros Sándorral, Molnár V. Józseffel, Szemadám Györggyel.

1980–1990. Boldog, nyugalmas tíz év a Pannónia Filmstúdióban. Már kizárólag a fotográfiával foglalkozom, megismerkedem az animációs filmkészítés technikájával, sok kitűnő művész baráttal, Orosz Istvánnal, Reisenbüchler Sándorral, Horváth Máriával, Jankovics Marcellal, Dargay Attilával, Szoboszlai Péterrel, Vajda Bélával, másokkal. Orosz Istvánnal közösen rendezett animációs rövidfilmünk az *Apokrif*.

1990-ben rendszerváltás a Pannóniában is: egyszerre kapom meg tízéves munkahelyi hűségjutalmamat és felmondásomat. Azóta vagyok „szabadúszó” művész és kényszervállalkozó.

1989-ben alapító tagként bekapcsolódom a Nemzetközi Kepes Társaság munkájába. Ez a magyar Kepes György nevét viselő nemzetközi társaság művészekből és tudósokból áll. Célja a kepesi gondolat korszerű továbbéltetése, a művészet és tudomány határterületeinek művelése, az új tudományos eredmények hasznosítása a művészetekben.

1996 óta napjainkig újra fényképezek absztrakt fotókat festmények apró részleteiről. Az 1973 előtti munkák folytatása ez. A világ fölfelé és lefelé tartó végtelenségének megnyilvánulásai ezek a szokatlanul nagyméretű – többméteres – fotográfiák.

2007-ben meghívnak rendes tagnak a Magyar Művészeti Akadémiára. A Makovecz Imre által alapított akadémia meghívása nagy megtiszteltetés, a Kecské utcai megbeszélések, rendezvények, előadások pedig meghatározó, fontos kulturális események számomra.

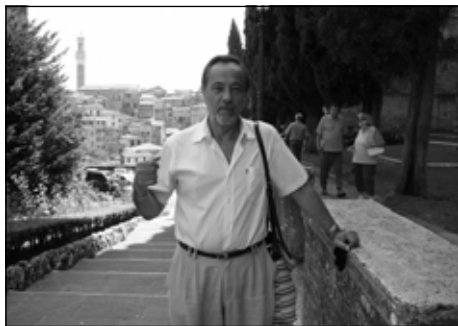
2008-tól munkáim jelentős része a digitális fényképezés speciális lehetőségeivel foglalkozik, több idősíkot rögzítő panorámaképeket készítek. Az új képek egy része Erdélyben készült, ezek összetartozásunk, sorsunk azonosságának jelképei.

2011. november 5-én a Magyar Művészeti Akadémia köztestület lett. Választott tisztségviselőként energiáim nagy részét leköti a munka és az aggodalommal terhes remény, hogy az akadémia méltóvá tud-e válni megfogalmazott céljaihoz. Az eredményről majd utódainkat kell megkérdezni ötven-hatvan év múlva.

Ilain Lill

Kertész Péter

színművész (Budapest, 1943. február 10.)

Ötven éve vagyok színész.
Lassan betöltöttem a hetvenet.
De hetvenkedni nem akarok.

A Színművészeti Főiskola elvégzése után a Szolnoki Szigligeti Színház, a Fővárosi Operettszínház, a Nemzeti Színház, a József Attila Színház, majd ismét a Nemzeti Színház voltak pályám állomásai. Ezután a Budaörsi Játékszín és a Karinthy Színpad következett. Az

évek során nyári színházi szerepek a Gyulai Várszínházban és az Agria Játékokon Egerben, száznál több film- és tévéfilmszerep, köztük több epizódszerep amerikai, német és osztrák filmekben, rádiószereplések, megszámlálhatatlan szinkronszerep.

Ezenközben az Operettvilág társulatával német nyelvű operett-előadásokkal bejártam a fél világot Kolumbiától, Japánon keresztül egészen Ausztráliáig, és természetesen a német nyelvterületet: Ausztriát, Svájcot, Németországot.

1976-ban Jászai Mari-díjjal tüntettek ki.

Változatos, gazdag pálya és élet van mögöttem. És talán még előttem is.

Fiam, Dani 33, lányom, Anna 18 éves.

Kiegyensúlyozott, boldog házasságban élek feleségemmel, Évával.

Fiam jóvoltából szeptember végén új szerepet kaptam: nagypapa lettem, Dávid nagypapája!

Remélem, ebben a szerepemben is sikeres leszek.

Fodor László: *A templom egere*
Schünztl szerepében, partnere Kovács Patrícia
(Karinthy Színház, rend.: Karinthy Márton)

Kertész Péter

Kajtár Mária

szerkesztő, műfordító, irodalomtörténész (Budapest, 1943. február 15.)

A felmenőim mindig is Budapesten éltek, akkor is, amikor a várost leánykori nevén Pest-Budának hívták. Büszke vagyok rá, hogy tősgyökeres budapesti vagyok, hogy a családom együtt polgárosodott a várossal, hogy nagyanyám az egyik első bölcsész nő volt a Pázmány Péter Tudományegyetemen, és szintén bölcsész nagyapámmal együtt ahhoz a liberális szellemiségű értelmiségi körhöz tartozott, amely a századfordulón részben meghatározója volt a magyar szellemi életnek. Több nyelv tudása természetes volt, a világirodalom klasszikusainak olvasása eredeti nyelven kötelező, az önálló gondolkodás, véleményalkotás szintén. Mikor a második világháború után minden elveszett a polgári jólétből, és szellemének még az írmagját is megpróbálták kiirtani (I. Márai naplói ebből a korszakból), ezek megmaradtak nekünk. Megmaradtak a könyvek, amelyek olyan természetességgel léteztek körülöttem, mint a levegő, megmaradt a tartás, hogy bármilyen rosszul is megy, rendet tartunk a fejünkben, a lelkünkben és a környezetünkben. És nem félünk, mert nemcsak a demokráta nem fél, hanem a polgár sem, a kettő ugyanis a legtöbb esetben azonos.

Ha egyáltalán lettem, ami lettem, azt a családomnak köszönhetem. Anyámnak, aki az ország egyik legjobb gimnáziumába, a Ságvári Endre Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumnak átkeresztelt, egykor és ma ismét röviden Trefortnak nevezett iskolába íratott be. Családom után köszönet illeti meg itteni tanáraimat, akiktől olyan útravalót kaptam, hogy egyetemre éveimben könnyedén tudtam venni az akadályokat, már csak azért is, mert ma már tudom, ez volt az utam. Mintha a világon nem is lett volna más pálya, én csakis az ELTE bölcsészkarának német–magyar szakára kíváncsi voltam. Makacsul. Merthogy a mindig jól sikerült felvételi ellenére valahogy nem akartak felvenni. De aztán mégis csak felvettek. És amit akkor nagyon nehezen viseltem el, a kiesett három évet, ma már tudom, hogy hasznos volt. Postától külkereskedelmi vállalatig dolgoztam mindenhol, megtanultam, hogy mit jelent éhbérért egész éjjel az ún. levélirányításon leveleket dugdosni kis rekeszekbe.

Egyetemi éveim alatt is dolgoztam, titkárnő voltam az MTA Irodalomtörténeti Intézetének (ma Irodalomtudományi Intézet) a folyóiratánál, a Kritikánál. Titkárnőnek csapnivaló voltam, de ezt főnököm, a korán meghalt kitűnő irodalomtörténész, Diószegi András végtelen türelemmel és nem kevés humorral tűrte. Észrevette viszont, hogy recenziókat és kisebb tanulmányokat írogatok, csak úgy, az adminisztrálás helyett. Így egyetemi éveim után ott maradhattam az intézetben.

Akkoriban kezdődtek az intézetben nemzetközi együttműködéssel a

komparatistikai kutatások, és Vajda György Mihály vezetésével megalapították az összehasonlító irodalomtörténeti osztályt. Mint germanista ide kerültem, kutatási területem a német és magyar felvilágosodás összehasonlító vizsgálata volt. Számos tanulmányom jelent meg ebben a témában, például Berzsenyi és Hölderlin költészetének hasonlóságairól és különbözőségeiről vagy a német és magyar felvilágosodás általános jellemzőiről. 1974-ben egyetemi doktorátust szereztem *A felvilágosodás esztétikája* című dolgozatommal.

Közben a német nyelvű irodalmak külsős lektoraként időnként dolgoztam az Európa Kiadónak, majd miután úgy éreztem, hogy voltaképp nem is olyan nagyon érdekel a tudomány, különösen a felvilágosodás kora, amikor lehetőség adódott rá, átmentem az Európa Kiadóhoz a német nyelvű irodalmak szerkesztőjének. A világ eszelős politikai felosztásának tükörképeként a kiadónál is felosztott német nyelvű irodalmakból rám a „nyugatiak” (nyugatnémet, osztrák, svájci) jutottak. Igyekeztem folytatni azt, amit elődöm, Györffy Miklós elkezdett: a nyelvterület legértékesebb klasszikusait, félklasszikusait és kortárs íróit jó fordításban, gondos szerkesztésben eljuttatni a magyar olvasóhoz.

A mai napig nem bántam meg, hogy a „magasztos” tudományt elcseréltem a kiadói munkára, mert szerintem ennél szebb, sokoldalúbb, művészetet, tudományt, üzletet és technikát egyesítő foglalkozás nincs. Így egyáltalán nem kellett feladnom, hogy időnként tanulmányokban, előadásokban kifejtsem a saját véleményemet arról az irodalomról, amelyért felelős voltam a kiadónál. Tanulmányokkal, előadásokkal ki-kiruccantam

kedvenc területemre: a századforduló és napjaink osztrák irodalmáról írtam számos tanulmányt, tartottam előadásokat itthon és külföldön.

A rendszerváltozás után a német Bertelsmann Kiadó hazánkban létrehozott Magyar Könyvklubjának lettem az irodalmi vezetője, majd Bécsben kaptam egy hosszabb ösztöndíjat Golo Mann *Németország* című műve második részének fordítására. Mindeközben két szép évig jártam Szegedre, ahol a JATE Germanisztikai Intézetében voltam óraadó tanár. 2000-től 2008-ig a veszprémi Pannon Egyetem Germanisztikai Intézetében tanítottam.

Mai napig nem szakadtam el teljesen a kiadói élettől, sokat fordítok, főleg esszé- és tanulmányköteteket, de néha jólesik egy kis szépirodalom fordítása is. Legutóbbi két kedvencem Glattauer *Gyógyúr északi szélre* című e-mail-regénye, amelynek színdarabváltozatát is nagy sikerrel adták, és talán nem véletlenül Stefan Heym kedvesen gyilkos humorú két kis kötete mindennapi életünk dolgairól és az öregedésről.

Így, hetvenévesen (még leírni is borzasztó), illik számvetést készíteni. Én nem szeretnék. Soha nem lehet tudni, hogy mit hoz a holnap, és egyáltalán, lesz-e még holnap, és ha lesz, akkor meddig. Ami itt van és ami biztos, a két unokám, akiket szüleikkel egyetértésben szeretnék óvatosan, szépen úgy telergetni, hogy egyszer ők is elmondassák azt, amit én ennek a kis írásnak az elején elmondtam: hogy vannak értékek, amelyekről, bár-hogy alakul is a világ, nem szabad lemondani.

Kajta Maria

Módos Péter

író, szerkesztő (Budapest, 1943. február 15.)

Írtam novellát, kisregényt, filmet, drámát, színikritikát és riportot, rádió- és tévéjátékokat, dolgoztam üzemi újságíróként és irodalmi szerkesztőként. *A Hogy szaladnak a fák...* c. film (rendező: Zolnay Pál, operatőr: Szécsényi Ferenc) megőrzi a nevem és fiatalkori arcom.

Az 1990-ben indult Európai Utas negyedéves folyóirat 75 száma és a hozzájuk kapcsolódó vagy száz Európai Utas tévémagazin is – feltételezem – ki-

kerülhetetlen a rendszerváltozás utáni sajtó- és kultúrtörténetben. A 2000-ben induló Közép-európai Kulturális Intézet (a KeKI), amelynek szintén alapítója vagyok, olyan nemzetközileg elismert kulturális műhely, ahol az európai és az egyetemes magyar kultúra értékei és képviselői találkoznak

A József Attila-díj emléklakettje egy családi fényképgyűjtemény tetején nehezők. Az európai újságíróktól kapott Európa-díj pedig sok-sok doboz irattömegében vár arra, hogy egy alapos iratrendezés után megtalálja helyét a két évtized dzsungelében. A könyvekkel, rajzokkal, képekkel zsúfolt budai lakásban ennek az oklevélnek is biztos lesz megfelelő helye, mint annyi más emléknek, értéknek. Mi található ebben a gyűjteményben? Dunántúlról származó löszbaba; Salernóból hozott, tenger csiszolta féldrágakő; az Isonzónál a föld alól évtizedek múltával előkerült első világháborús katonai jelvény.

Apám 1945 előtt hivatalos repülőtisztként szolgált. Az ő emlékét őrzí a bajtársai által nekiajándékozott ezüstözött kis repülőgép. Rugalmas és mobil fémcsíkja jóval apám halála után is fönt tartja a gépet a szoba légterében. A repülőgép mellett egy 1984-ből származó emléklakett, fénykép és tanúsítvány, hogy a magyar újságíró-válogatott La Rochelle-ben az újságírók futball Európa-bajnokságán első helyet szerzett. 41 éves voltam akkor, és sikerült fontos gólokat lőnöm akkor is; korábban is, meg később is... „...ott pattogott mindig a labda körülöttem...” – talál meg most, e napló írása közben egy sortöredék egyik első novellámból, a *Holtidőből*, melyet sok nyelvre lefordítottak. Máig vállalható és élvezhető írás. Egy sérült, ám mindenáron gyógyulni akaró fiatal focista vad belső monológja. A hatvanas évek közepén írtam. Akkor már ismét futballoztam. Néhány neves csapatban is. Például az írók Szocreál Budapest elnevezésű (BLSZ II) csapatában. Alapító: Moldova György, kapus: Csurka István. (Mégfértek ott egymással, a futballpályán.) Aztán következett a magyar újságíró-válogatott. És persze játszottam még néhány alsóbb vagy magasabb osztályú csapatban is. Azokban azonban elsősorban a megélhetésért. Az egyetem (ELTE BTK, magyar-filozófia szak, nappali tagozat, 1961–66) elvégzése után nem jutottam álláshoz. Egészen addig, amíg az előbb említett két csapat, az írók-újságírók szakmai rangadója után – négy gólt rúgtam – az újságíró-

válogatott „villámmal” leigazolt, és ez azt jelentette, hogy a MÚOSZ segítségével üzemi újságíróvá avanszállhattam. Sokat köszönhettem a focinak. Nemcsak jövedelmet. Egy önmegvalósítást jelentő sportágban, amely mára a világ első számú tömegszórakoztatása lett, és amelyben gyermek- és ifjúkoromban, de még később is, a legjobbak között voltam, nos, ebben az önmagánál többet jelentő örületben nagyon sokat emelkedtem a hierarchiában.

Egy emlékkép 1952-ből: egy kilencéves kisfiút a helsinki olimpia idején meglátogat a papája. A szülők már elváltak. A papa – igen-igen ritkán látni őt, és nemcsak a válás, hanem más objektív okok miatt is – biztatja legidősebb fiát, engem, hogy – eddzen önállóan és rendszeresen. „Te csak ezen a területen juthatsz előre.” Az igazság az, hogy eme atyai tanácstól függetlenül is egész gyerekkoromban edzettem és játszottam. És valóban sokat adott nekem. Máig emlékszem arra a pillanatra, amikor egy zsúfolásig telt stadion hirtelen elcsendesült, mert hozzám került a labda. (Egy-egy SZÚR-on – ha valaki nem tudná, ez a **színész-újságíró** rangadó – a Népstadionban 70-80 ezer néző is szurkolt.)

Futballkarrieremhez (a hitelesség kedvéért) még egy adalék. Vidékről felkerülve megkönnyítette, hogy dunántúli fiúból az Árpád Gimnázium igazi óbudai diákja legyek. A mindenfajta kölyök- meg ificsapatok után a kerületből aztán átirányítottak egy igazi nagy NB1-es gárdához. És akkor – hirtelen abbahagytam a játékot. Egyik napról a másikra – mint aki leteszi a cigarettát. Edzőim, patrónusaim, tanárai dühöngtek. (Tizenhét évesen akkor már valami kis juttatásban is részesültem.) „Ha az apád nem élne, akkor most a saját érdekedben felpofoználak” – kiabálta a testnevelőtanárom. Apám azonban élt, ám módja neki sem volt beleszólni önálló döntéseimbe. Attól kezdve – azzal az intenzitással, ahogyan sportoltam – kampányszerűen művelődni kezdtem. Naponta színház, hangverseny, valamilyen előadás. És sokat segített e váltásban az is, hogy a nálamnál idősebb, már egyetemre járó árpádos barátaim behívtak az általuk is látogatott bölcsészkar előadásokra. Harmadikos gimnazistaként hallgattam Bóka Lászlót, aki a modern drámáról tartott előadást, és lenyűgözött Füst Milán, aki beszélt a Bibliáról, Hamletről, Tolsztojról, önmagáról... Egy egészen más, nem kevésbé erős vonzású világba kerültem. Máig nem értem, de egyáltalán nem hiányzott a futball-labda. Egészen diplomás állásnélküliségem időszakáig. Akkor összefutottam az egykori testnevelőtanárommal. „Írogatsz? Szép. És futni tudsz még? Kellene a csapatba egy befejező csatár.” Attól kezdve megint ott pattogott a labda körülöttem, 1966-tól egészen 1989-ig. Akkor meg beszippantott az Európai Utas, a Közép-európai Kulturális Intézet. De erről majd máskor.

*

Manapság, ha egymással játszunk, a hatéves unokám veti magát úgy a labda elé, ahogyan én tettem ezt 1952-ben, amikor apámmal focizhattam egy dunántúli ház udvarán.

Benkő Imre

fotóművész (Budapest, 1943. február 17.)

Fotográfusként a való világ vizuális értelmezése, az ember és környezete sajátos, dokumentatív ábrázolása érdekel. Alkotói munkám a fényképezés eredendő tér-idő lenyomat jellegére épül, nem használok képzőművészeti effekteket, a tiszta fotográfia autonóm lehetőségeit kutatom.

Messziről indultam, a gyermekkoromat egy erdő közepén épült bauxitbányász-lakótelepen töltöttem a Bakonyban. A közeli falu osztatlan iskolájának bejáró tanulója voltam, majd az ajkai gimnázium érettségi vizsgája után szülővárosomban, Budapesten folytattam tanulmányaimat.

Húszévesen, véletlenül ismerkedtem meg a fényképezéssel, versenykerékpárra gyűjtöttem apró összegeket, de helyette egy Altix nevű kis fényképezőgépet vásároltam. Egy új világ nyílt meg előttem, nagy lelkesedéssel ismerkedtem a fotózás technikai rejtelmeivel, majd, fotópályázatokon elért sikerek után, képeim alapján hivatásos fotográfussá váltam.

Most már tudom, ötven éve rátaláltam életem értelmére, a csend titokzatos világára, a látás örömére. Gyermekkori álmaim váltak valóra, megismerhettem a nagyvárosi élet zezzugait, később az ország és a nagyvilág távoli élettereit, az emberi létezés stációit.

A fotográfia számomra egy tanulmányút, a világ megértése, újragon-

dolása, filozofálás az emberi létről. A megélt élmények alapján képekben fejezem ki magam, egyénileg értelmezett korlenyomatokat készítek. A megismerés, a hétköznapi élet, az emberi létezés sokfélesége inspirál – fényképezni csak hittel, odafigyeléssel érdemes.

Hosszú évekig dolgozom különféle témáimon, az életjelenségek vizuális elemzé-

sével, fotóesszé-albumaimban fontos szerepet kap az adott kor keretei között küzdő esendő ember megmutatása.

1987-től megörökítettem az ózdi kohászat leépülését, a város életkörülményeinek változásait. Az *Acélváros* fotóesszéim képeit hazai és nemzetközi kiállításokon, magazinokban láthatták, gyűjteményekbe kerültek, elnyerték a W. Eugene Smith Memorial Fund (New York) ösztöndíját, a XX. század vég hiteles lenyomatává váltak.

A *Szürke fények*, *Blues*, *Arcok*, *Sziget Fesztivál* fotóesszéimben a városi életforma változásai és a generációs átrendeződések kapnak hangsúlyt. Az *Utak* könyvemben a két nagyhatalom pillérei között, a különféle országok életlehetőségeit vizsgáltam, a környező és távol-keleti népek sajátos létképei lehetőséget adnak a továbbgondolásra. A folyamatosan készülő *Ikrek* portrészorozatom 30 év dokumentarista szemléletű gyűjtőmunkája.

Fényképezőgépemen keresztül egyre abszurdabbnak látom zajongó

világunkat, de indulatok, ítélezések nélkül próbálom szemlélni. Igyekeztem szerint a mozgásfolyamatokból kiszakított képkonstrukcióim túlmutatnak a helyi történéseken, új olvasatokat kínálnak, emlékeztetnek.

Vannak korjelenségek, egy-egy generációra jellemzőek apró történetek, amelyek aztán idővel átalakulnak, elmúlnak, ezek vizuális lényegét szeretném fotóimon megidézni. Egyszerű

emberek, arcok villannak meg egy sajátos környezet szürke fényében, talán valamit megőrzök a kor hangulatából.

A szavak és a képek két ellentétes világ, ezért gondolataim hitelül ajánlom figyelmükbe a www.fotografus.hu/benkő-imre honlapon található fotóimat.

Benkő Imre

Anderle Ádám

történész (Kozármisleny-Újhegy – ma: Pécs, 1943. február 25.)

Amikor a Széchenyi-akna szirénája váratlanul, szaggatottan megszólal, ez a bányában történt balesetről értesít. Ilyenkor a telep asszonyai, gyerekei a dombra futnak, hogy lássák a völgyben a műszakról hazatérőket: szeretteiket keresik – vajon jönnek-e, ott vannak-e a többiek között?

A Duna Gőzhajózási Társaság (DGT) XX. század elején épített pécsi bányatelepén (a „Cassián”) nőttem fel. Négy

sorban 25 ház 30 négyzetméteres, szoba-konyhás, spájzos lakásokkal. Öten laktunk az egyikben. Két testvéremmel egy ágyban aludtunk – én lábnál –, s télen forró téglát tettünk a dunna alá lefekvés előtt. A telepen három artézi kút volt, bolt és kocsmá a közeli alsótelepen, iskola, templom, rendőrség, futballpálya és orvosi rendelő pedig a távolabbi Pécsbányatelepen. Ide jártunk iskolába és templomba. Én nyolcadikos koromig ministráltam, a hajnali misék után hatalmas zsíros kenyeret és teát kaptunk a plébánián, aztán átmentünk az iskolába.

Apám kényszerbányász volt. A háború után, amikor Baranyából elkezdődött a svábok kitelepítése, volt hentesként ment a bányához. Itt ugyanis nem zaklatták a svábokat. Csillás-segédvájár-vájár, s ma már gyanítom, mindennap félelemmel indult a sújtólégveszélyes bányába. Anyám kapálni járt a telepen kívüli szőlősgazdákhoz, mosni a másik telepen lakó tisztviselőcsaládokhoz. Titokban ő szedte havonta a templom számára a „papi pénzt” s takarította a templomot.

Nagy szegénységben élt, de egymással szolidáris, összetartó telepi közösség élt itt. Élményt a mise és az iskola jelentett. Nevelődésem, nevelődésünk meghatározó színtere volt az iskola, melynek energikus igazgatója egyként védelmet adott a mélyen vallásos tanár néninek és a politikai okok miatt kirúgott színházi dramaturgnak. A „városból” kijáró, hajdanvolt úriasszony tanító nénik

és a régi vágású tanító urak fiatal, sportoló, dinamikus férfi tanárokkal erős, vonzó, munkacentrikus iskolája volt, amely felemelni akarta a nehéz sorsú családok gyermekeit. Zenekarba járhattunk (én fuvolázni tanultam), kézilabda- és labdarúgócsapatokba kerültünk, színházat játszhattunk. Jól tanultam. Nyárádi Ádám plébános úr szerint szép kispap lehettem volna, tanítóim orvosnak képzeltek.

Ám szüleim a pécsi építőipari technikumba íratlak, hogy hasznos szakmám legyen. Szigorú, munkára, pontosságra nevelő iskola volt. Igazgatója erdélyi dzsentrí, festőművész, aki a városi pártbizottság tagjaként megengedhette magának, hogy a legjobb szakembereket alkalmazza. Itt tanított a DGT volt főmérnöke s egy másik vezető mérnöke szerkezettant, statikát, anyagtant. Orosz nyelvet a szovjet hadifogságot megjárt germanista tanított, aki később a tanárképző főiskola professzora lett. Rajztanárunk pedig ez időben rajzolta Szentágothai professzor anatómiakönyvének ábráit.

A ministrálás évtizede után a KISZ-tagság valamiképpen folytatásnak tűnt számomra. A krisztusi eszmények és a tanáraink által képviselt normák nem voltak ellentétesek bennem. És ahogy az úttörőmozgalom, úgy az itteni „KISZ-élet” is egyfajta civil szerveződésnek jelent meg, folytatásaként a cserkészletnek. Ahogy a telepi iskolában, az igazgató itt sem engedte meg, hogy „a politika felhőrégiói” megzavarják az iskola életét.

S mert nem érintett meg a matematika, a kémia és a fizika varázsa, a társadalomtudományok felé vonzódtam. Tanulni szerettem volna, a technikumból pedig reálisan csak a magyar-történelem szak jöhetett szóba. A szegedi egyetemre jelentkeztem, s vettek fel 1961-ben.

Ezekben az években sokféle hatás formált. Mindenekelőtt a házasságom. Egyetemista házasság volt ez, feleségem, egyetemi társam, Sajti Enikő családja nagyszalontai, minden rokonuk Erdélyben vagy a Partiumban maradt. A család erős magyarságélménye itt érintett meg. Apró-nagy dolgokban. A gyerekek például – Zsolt, Enikő, Emese – úgy kapták nevüket, hogy ne legyen román megfelelőjük. Eljegyzésünket, amikor azt augusztus 23-ára akartuk kijelölni, apósom letiltotta. Ez „az árulás napja” volt a számára: Románia ekkor ugrott ki a háborúból. Az amerikai fogságból hazatért magyar zászlós nem volt hajlandó visszamenni a Romániához visszakért Nagyszalontára. Családjával magyar földön akart magyar maradni.

Nem tanultam jól, a technikumi hátrányok minduntalan kiütözköztek. Ösztöndíjat pedig közben megszületett kislányunk, Enikő miatt is kapnom kellett. Ezért a legszigorúbbnak tartott professzorhoz, Wittman Tiborhoz jelentkeztem szakdolgozónak. És, mint kiderült, előttem öt éve volt szakdolgozója, s utánam négy évig sem volt másik. Wittman professzor igényessége, hatalmas ritmusa, amelyet át kellett vennem, s közben, szinte mellékesen, az egyszemélyes szemináriumokon és speciális kollégiumokon a kutatás módszertani titkai, a problémaérzékenység, az egyetemes történeti látószög (és egész világképem) kitágítása, mint utólag látom, már a tudományos kutatás felé sodortak. Ez akkor nem is tudatosult bennem, nem készültem „tudományos karrierre”. De élmény volt forrásokat kézbe venni vagy a szakirodalmat kritikusan elemezni. És azon vettem észre magam, hogy a negyedév végére kész a szakdolgozatom, s az utolsó egyetemista évemben már doktori értekezésemem dolgoztam. Témám

követte Wittman professzor érdeklődését. Mire a „fekete legenda” spanyol történeti problémáját doktori értekezésemben feldolgoztam, Wittman professzor már Latin-Amerikába „érkezett”.

Pécsett tanítottam, amikor 1969-ben – egészen váratlanul – Wittman professzor visszahívott a közben Latin-Amerika története nevet felvett tanszékére. Két, kellő időben (1973, 1974/75) kapott hosszú ösztöndíj (Kuba, Peru), már Wittman professzor halála után, segített lendületben maradni. Közben Wittman külföldi tudós barátainak állandó támogatását is élvezhettem, konferenciameghívásokkal, publikációs lehetőségekkel, könyvküldeményekkel.

Közben azonban „közéleti” tevékenységem megszűnt. Visszatérve ugyanis az egyetemre, párttagként, lelkes közéleti emberként ifjúsági felelős lettem a kari pártvezetésben, ám 1972-ben a megyei pártbizottság titkárát állítólag megsértettem. A pártfegyelmi eljárást külföldi utam miatt nem lehetett lefolytatni, de a kar dékánja felszólított, „tűnjek el a közéletből”. Éltem a hasznos és szabad idővel. Kutatásaimból 1975-ben egy karcsú, spanyol nyelvű kötetem jelent meg, amelyet Caracasban újra kiadtak. Az 1977-ben megvédett, Peruról szóló kandidátusi értekezésem spanyol változata pedig 1980-ban az akkori legrangosabb latin-amerikai tudományos díjat nyerte el – elsőként Európában. A hír a szakmában nagy visszhangot kapott, ezután európai társaságaink (AHILA, CEISAL) vezetőségébe is bekerültem. Itthon pedig 1982-ben latin-amerika-történeti kutatócsoportot szervezhettem a tanszék mellett. Az európai kutatások epicentrumába kerültünk, 1987-ben mi szervezhattük meg az AHILA VIII. kongresszusát, amelyen 32 országból kétszáznál több kutató vett részt. S ezután társaságunk elnökének választott meg.

Valamivel ennek előtte lettem az MSZMP egyetemi titkára – a megyei pártbizottság hivatalos jelöltje ellenében. S éppen az a professzor küzdött értem, aki 1972-ben még eltanácsolt a közéletből. Az egyetem közéleté s az egyetemi pártközvélemény ugyanis megváltozott a nyolcvanas évek közepére. Változások lehetőségeit, új útjait kerestük. Politikai hitvallásom, amelyet ma *plebejus szocializmusnak* neveznék, ez időre persze kitérült. Egy interjúban már *eurokommunistaként* határoztam meg önmagam, ezzel jelezve a politikai pluralizmus melletti elköteleződésemet.

Sok konfliktust vállaltam ekkor fel. És sok okom lett, hogy elkezdjek félni. Ezért elnökként európai társaságunk segítségét kértem: lemondtam a párttitkárságról, és egy három hónapos spanyol ösztöndíj után göttingeni vendégprofesszornak mentem el. A rendszerváltás már ott ért. A rendszerváltás után pedig, egy rövid kísérletet követően, kiléptem a politikából. A kutatócsoportból hispanisztika tanszéket szerveztem (1993), az egyetemi doktori képzés új rendszerének létrehozásában vettem részt, s máig a modern kori történeti program vezetője vagyok.

Tanítványaim közt már egyetemi professzor, több egyetemi docens és más oktató, újságíró, tanár, szerkesztő stb. található. Könyveket írtam/írok – hat külföldön jelent meg –, és az országos tudományos diákköri mozgalomban (OTDT) a tehetséggondozás dolgait igyekszem elnökségi tagként segíteni. Kitüntetéseimet, a *mestertanár* címet és a *Honoris Causa Pro Scientia* aranyérmet ilyen munkámért kaptam. Kutatómunkám inkább csak külföldön kapott elismerést. A perui köztársasági elnök kitüntetése mellett legutóbb a János

Károly spanyol uralkodó által adományozott *Katolikus Izabella Érdemrendet* vehettem át. 2005-ben pedig, Mádl Ferenc madridi látogatásakor, Benyhe Jánossal és Sebestyén Mártával együtt, az államfő személyes vendégeként kaptam helyet a delegációban.

Írásomban kevés figyelmet kapott családunk/családom. Ám valójában értékeim/értékeink hierarchiájában ez áll a legelső helyen. Feleségemmel, aki ugyancsak egyetemi történészprofesszor, két gyermeket neveltünk fel, Enikőt és Ádámot. Négy unokánk van, Ádám, János, Dávid és Péter. A legnagyobb, Ádám már egyetemista. Büszkeségeim/büszkeségeink ők, ezért már az ő sorukért aggódunk, figyeljük nevelődésüket, emberi tartásuk formálódását.

Andule R¹_m

BENKŐ IMRE | MAJÁLIS. HAVANNA LAKÓTELEP. BUDAPEST, 1984